

วิธีวิทยาสำหรับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพลวัตกลุ่ม: กรณีศึกษาการประยุกต์ใช้

Roy Adaptation Model และการสร้างสมดุลกับครอบครัวหนึ่ง

THE METHODOLOGY FOR CONFLICT RESOLUTION IN GROUP DYNAMICS: CASE STUDY OF APPLYING ROY ADAPTATION MODEL AND BALANCE THEORY TO ONE FAMILY

รองศาสตราจารย์ สุรัชย์ ธรรมทวีธิกุล¹, ญาณพินิจ วชิรสุรงค์²

Associate Professor Surachai Tumtavitikul¹, Yanphinit Wachirasurong²

สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการอุตสาหกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี¹,

คณะบดีคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี²

suratum@tu.ac.th¹, yan_eng@thonburi-u.ac.th²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ เป้าหมาย เพื่อหาแนวทางการประยุกต์โมเดลพฤติกรรมปรับตัวของบุคคล (Roy Adaptation Model – RAM) ร่วมกับทฤษฎีการสร้างสมดุล (Balance Theory) ในระบบพลวัตกลุ่ม ทฤษฎีทั้งสองนี้มีหลักการว่า พฤติกรรมของคนเป็นระบบที่ปรับตัว จาก 4 ด้าน ได้แก่ด้าน ด้านกายภาพ (Physiologic – physical Mode) ด้านอัตลักษณ์บุคคล หรือกลุ่ม (Self-concept – Group Identity) ด้านบทบาทตามหน้าที่ของบุคคลหรือกลุ่ม (Role Function) และด้านการพึ่งพากัน (Interdependence) สำหรับ ทฤษฎีการสร้างสมดุล เป็นการสร้างสมดุลในระบบสังคมโดยส่แดงการเปลี่ยนเครื่องหมาย (จาก + เป็น – หรือจาก – เป็น + ของความสัมพันธ์ของทัศนคติเชิงการก่อตัวเป็นหน่วยเดียวกัน (Unit Formation) หรือผลลัพธ์เชิงอารมณ์ การประยุกต์ตัวแบบทั้งสองจากข้อมูลเชิงคุณภาพของครอบครัวหนึ่ง สามารถชี้ให้เห็นวิธีวิทยา ในการอธิบายการแก้ไขความขัดแย้งในครอบครัวชาวคริสเตียนครอบครัวหนึ่งได้โดยพบว่า สภาวะสมดุลขึ้นอยู่กับระดับความลึกของจิต

คำสำคัญ : Roy's Adaptation Model, Heider's Cognitive Balancing, Problem solving

Abstract

The aim of this paper is to present operationally and experimentally practice on applying Roy Adaptation Model and also Heider's Cognitive Balancing in Group Dynamics. This methodology appears in "Visualization of balancing systems based on naïve Psychological approaches". Roy Adaptation Model, behaviors of a person are composed from 4 Modes; Physiologic-physical Mode, Self-Concept –Group Identity Mode, Role Function Mode and Interdependence Mode. For Cognitive Balancing of Heider, Balance state is identified by changing the sign (from + to – or from – to + of "Unit Formation" of attitude relationship or "sentimental" result's relationship) in basic triangle (could be multiple) which is expressed in Nodes and Links (or Arrows). Then, the applying of these models to specified family case study after doing Factor Analysis (For extracting deeper abstract concepts) may denote Methodology in family problem – solving, and also the result that Balancing State depends also on transcendental feeling.

Keywords: Roy's Adaptation Model, Heider's Cognitive Balancing, Problem Solving.

บทนำ

ความขัดแย้งในสังคมไทย มีอยู่ทุกระดับ ตั้งแต่ ระดับประเทศ องค์กร กลุ่ม ครอบครัว จนถึงระดับบุคคล มีทฤษฎีที่ควรนำมาใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์สังคมไทย 2 ทฤษฎี คือ โมเดลพฤติกรรมกรรมการปรับตัวของบุคคล (RAM) และ ทฤษฎีการสร้างสมดุล เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับสภาพทางอารมณ์และจิต โดย RAM จะอธิบายปัจจัยที่เกี่ยวกับจิตวิทยาทางความรู้สึก (psyche) ของผู้คน และ ทฤษฎีการสร้างสมดุล เน้นการแก้ปัญหาพลวัตกลุ่ม ในสังคมที่มีแนวโน้ม “เหมารวม” ความคิดและอารมณ์ โดยแยกแยะประเด็นได้ไม่ชัดเจน

ความขัดแย้งส่วนใหญ่มีพื้นฐานคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นระดับสังคมกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก โดยมีสาเหตุมาจากอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งสามารถทอนมาเป็นบุคคลเดี่ยวได้ ประกอบกับ การเข้าถึงข้อมูลในสังคมขนาดใหญ่มีความซับซ้อนมาก การศึกษานี้จึงใช้กรอบคร่าวที่สามารถได้ข้อมูลอย่างละเอียดเป็นตัวอย่าง

เป้าหมายการศึกษาวิจัย

การศึกษาจะมุ่งหาแนวทางในการนำทฤษฎี RAM และ ทฤษฎีการสร้างสมดุล มาใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหาของครอบครัว เพื่อนำ “วิธีการ” ไปปรับใช้กับระบบสังคมของไทยต่อไป

วิธีการศึกษาวิจัย

- (1) รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการบันทึกปัญหาความขัดแย้งภายในครอบครัว ประมาณ 100 คลิป
- (2) ใช้วิธีการบริหารการดำเนินงาน (Operation Management) มาจัดหมวดหมู่ข้อมูล (K.J. Method)
- (3) รวบรวมข้อมูลนามธรรมในระดับสูง (การลดตัวแปร) โดยการให้คะแนนปริมาณความเข้มข้นของปรากฏการณ์ที่เกิดตามสาเหตุของปัญหา ตามเทคนิคการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis - F.A.) โดยผู้ให้คะแนนคือคณะผู้วิจัย
- (4) นำแผนภาพจาก F.A. และข้อมูลที่จัดเป็นหมวดหมู่แล้ว มาสร้างแผนภาพการวิเคราะห์ RAM และ ทฤษฎีการสร้างสมดุล
- (5) ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลทั้งหมด พร้อมทั้งสรุป

เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. Roy Adaptation Model (RAM) (Callista Roy)

โมเดลนี้ คิดค้นขึ้นโดย Sister Callista Roy จากแนวคิดพื้นฐานของ Input, Output, System, Black-box (System Approach) มาใช้อธิบายแนวทางการพยาบาลบุคคล โดยแสดงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ของร่างกายและจิตใจให้ชัดเจน RAM ของ Callista Roy มีบทบาทมากที่สุดในการสร้างกรอบ (Frameworks) การปฏิบัติการพยาบาลทั่วโลก

RAM มีแนวคิดที่บุคคลเป็นระบบที่ปรับตัว (Adaptive Systems) จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเร้า ทั้งภายในตนเอง และ/หรือภายนอก โดยพยายามให้เป็นองค์รวมที่สมบูรณ์ (integrity) ภายในคนหรือในกลุ่มบุคคล เป้าหมายของพยาบาลคือ การช่วยให้การปรับตัวนี้ประสบความสำเร็จ

การปรับตัว เป็นกระบวนการสร้างสิ่งที่รวบยอดจากสภาพร่างกาย ความคิดและอารมณ์ จากสามัญสำนึกของบุคคลหรือกลุ่มคน ให้เริ่มจากการตระหนัก และการเลือก เพื่อสร้าง “สมดุลในองค์รวม” ในตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ระดับของการปรับตัว ได้แก่ 1. การบรรลุนิยามการ 2. การต้องชดเชย และ 3. การประนีประนอม

กระบวนการบูรณาการอาจใช้กระบวนการชดเชยเพื่อให้การปรับตัวสำเร็จ ในบางกรณี หากกระบวนการชดเชยกระบวนการเดียวไม่เพียงพอ ก็จะต้องเพิ่มให้เป็นหลายกระบวนการตามธรรมชาติในยีนส์มนุษย์ หรือจากการเรียนรู้จาก

วัฒนธรรมสังคมของแต่ละบุคคล โดยใช้กระบวนการเลียนแบบ ในกรณีไม่สำเร็จอีกอาจส่งผลให้เกิดกระบวนการประนีประนอม

ในกรณีรายบุคคล กระบวนการปรับตัว กระทำโดยระบบย่อยของการควบคุมและการรับรู้ (Regulation and Cognator) ในกรณีกลุ่มบุคคล การปรับกระทำโดย ระบบย่อยของการปรับตัวเข้าหากันและตามผู้นำนวัตกรรม

ระบบการควบคุม (Regulation) หมายถึงการปรับตัวที่ใช้กระบวนการทางเคมีของเซลล์สิ่งมีชีวิต ที่เกิดจากสิ่งเร้าภายนอก หรือภายใน เป็นการทำงานของระบบประสาทโดย ปฏิกริยาทางไฟฟ้าชีวเคมี เป็นการส่งผ่านข้อมูลแบบอัตโนมัติ ก่อให้เกิดการตอบสนองอย่างไม่รู้ตัว

ระบบการรับรู้ (Cognator) จะเกิดจาก 4 กระบวนการ ได้แก่

- (1) กระบวนการคัดเลือกสิ่งที่น่าสนใจ การลงรหัส (coding) และการจดจำ
- (2) การเรียนรู้ จากการเลียนแบบ การทำซ้ำ และการเข้าใจอย่างลึกซึ้ง
- (3) การตัดสินใจในการแก้ปัญหา

(4) การปกป้อง (Defenses) เพื่อบรรเทาความกังวลใจ และสร้างการประเมินหรือเหตุผลทางด้านอารมณ์เพื่อปกป้องตนเอง

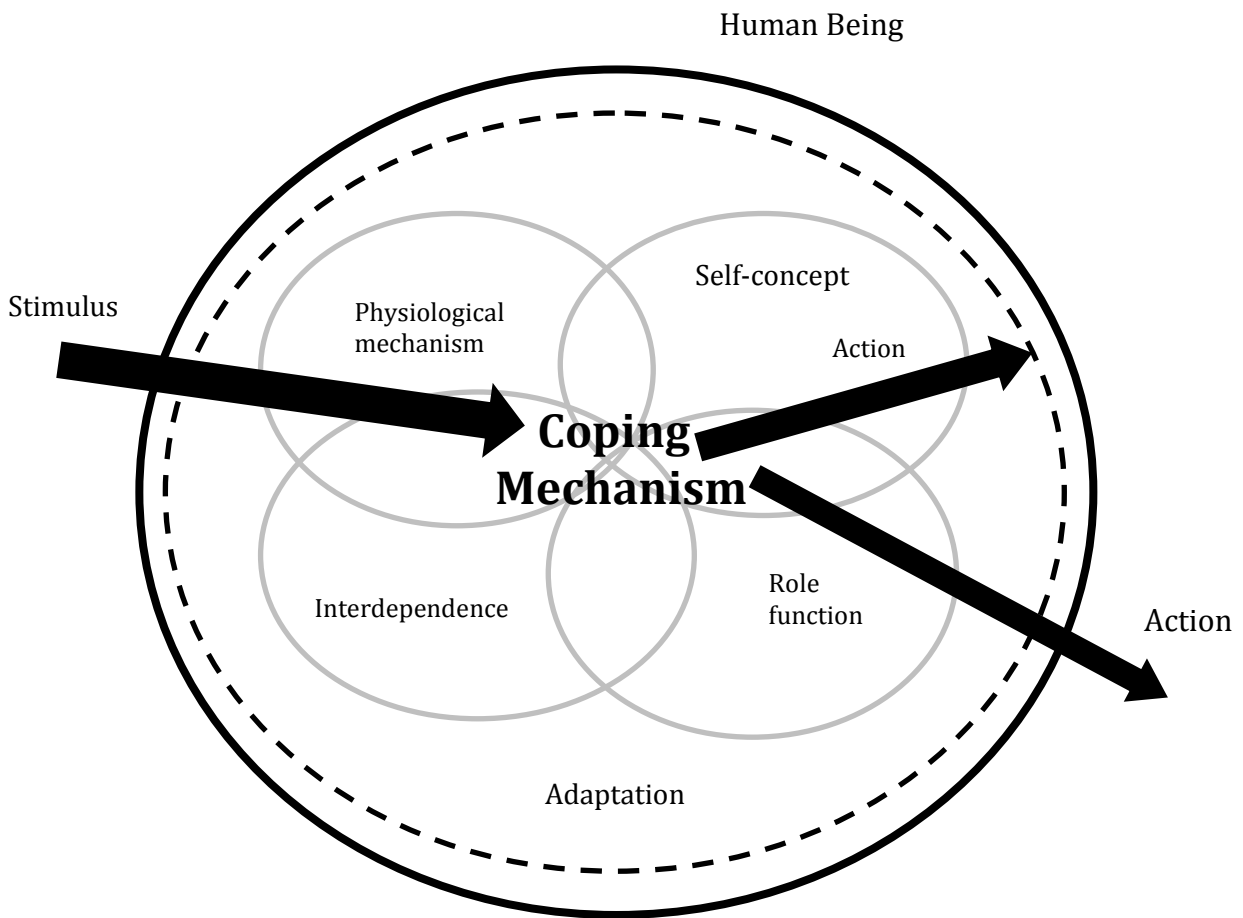
กระบวนการปรับตัวเป็นธรรมชาติที่นำไปสู่พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่ม ซึ่งจัดได้ว่าเป็นพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการตอบสนองแบบมีการปรับตัว หรือการตอบสนองแบบไม่มีประสิทธิภาพ ผลการตอบสนองจะถูกป้อนกลับสู่ระบบมนุษย์ ไม่ว่าจะเดียวหรือกลุ่ม หรือทางกายภาพ

Roy เห็นว่า คนทั่วไปจะไม่สามารถสังเกตพบขั้นตอนการปรับตัวภายใน ระบบการปรับตัวได้ครบถ้วน

พฤติกรรมปรับตัวที่สังเกตได้ใน 4 ลักษณะ ได้แก่

- (1) ด้านกายภาพ (Physiologic-physical Mode)
- (2) ด้านอัตลักษณ์บุคคลหรือกลุ่ม (Self-Concept – Group Identity)
- (3) บทบาทตามหน้าที่ของบุคคลหรือกลุ่ม (Role Function)
- (4) ด้านการพึ่งพากัน (Inter-dependence)

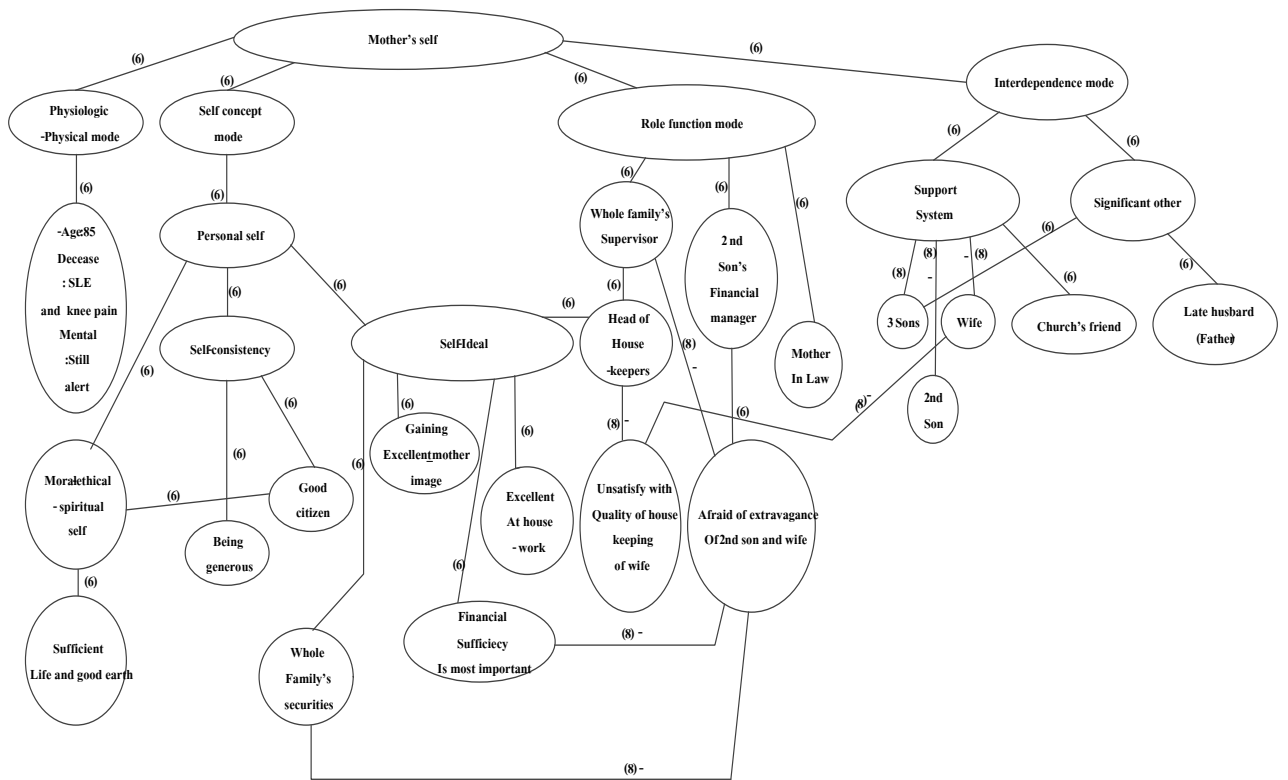
ทั้งหมดนี้สังเกตได้จากพฤติกรรม ไม่ว่าจะป็นกายภาพ (เช่นผล X-ray) หรือพฤติกรรมที่ปรากฏ อาจเป็น พฤติกรรมภายในร่างกาย เช่น การคิดมาก หรือเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทั้ง 4 ด้าน ดัง ภาพที่ 1 กรณีครอบครัว ซึ่งเป็นตัวอย่างของพฤติกรรมปรับตัว (ตัวตน) ของ แม่ และภรรยา (สะใภ้) ปรากฏในกรณีศึกษาครั้งนี้ใน ภาพที่ 2 และ 3 สำหรับภาพที่ 4 นั้น ใช้ผลจากการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) และคลิป์ที่ถูกจัดเป็นหมวดหมู่ จนกระทั่งกลายเป็นภาพที่ 4 ทั้งหมดนี้ จะกล่าวผลลัพธ์ให้ละเอียดขึ้นต่อไป

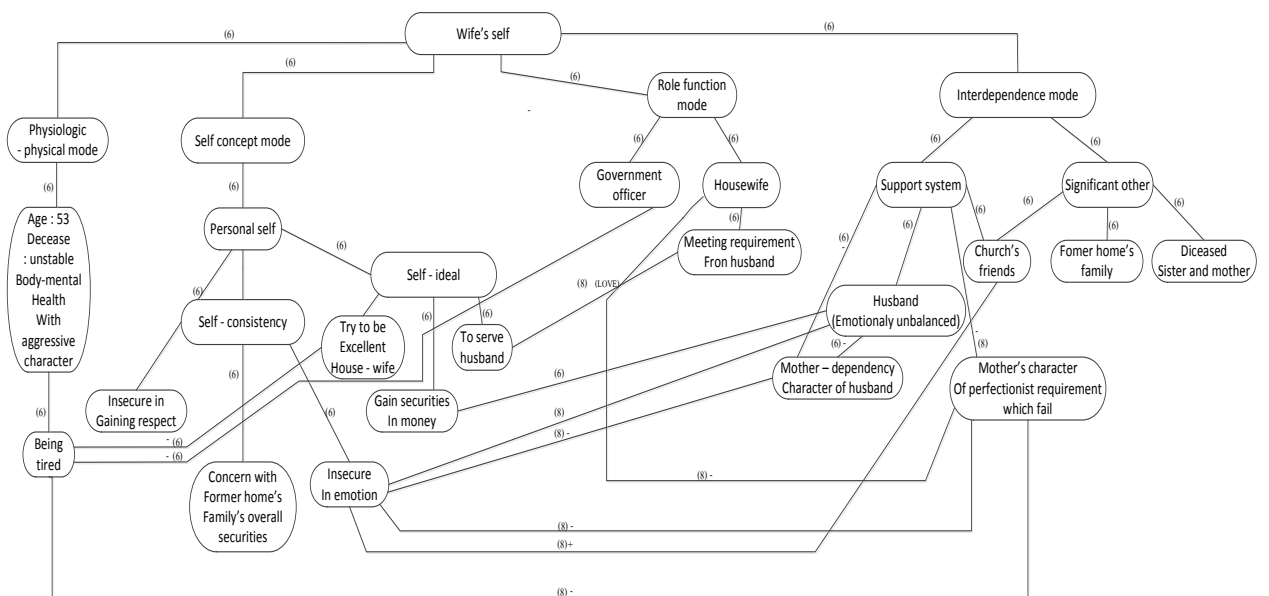
ภาพที่ 1 แผนภาพแสดงระบบการปรับตัวบุคคล (Human being as adaptation system)

Note 1: แผนภาพจากบทความของ Notsu (Akira Notsu, 2009)

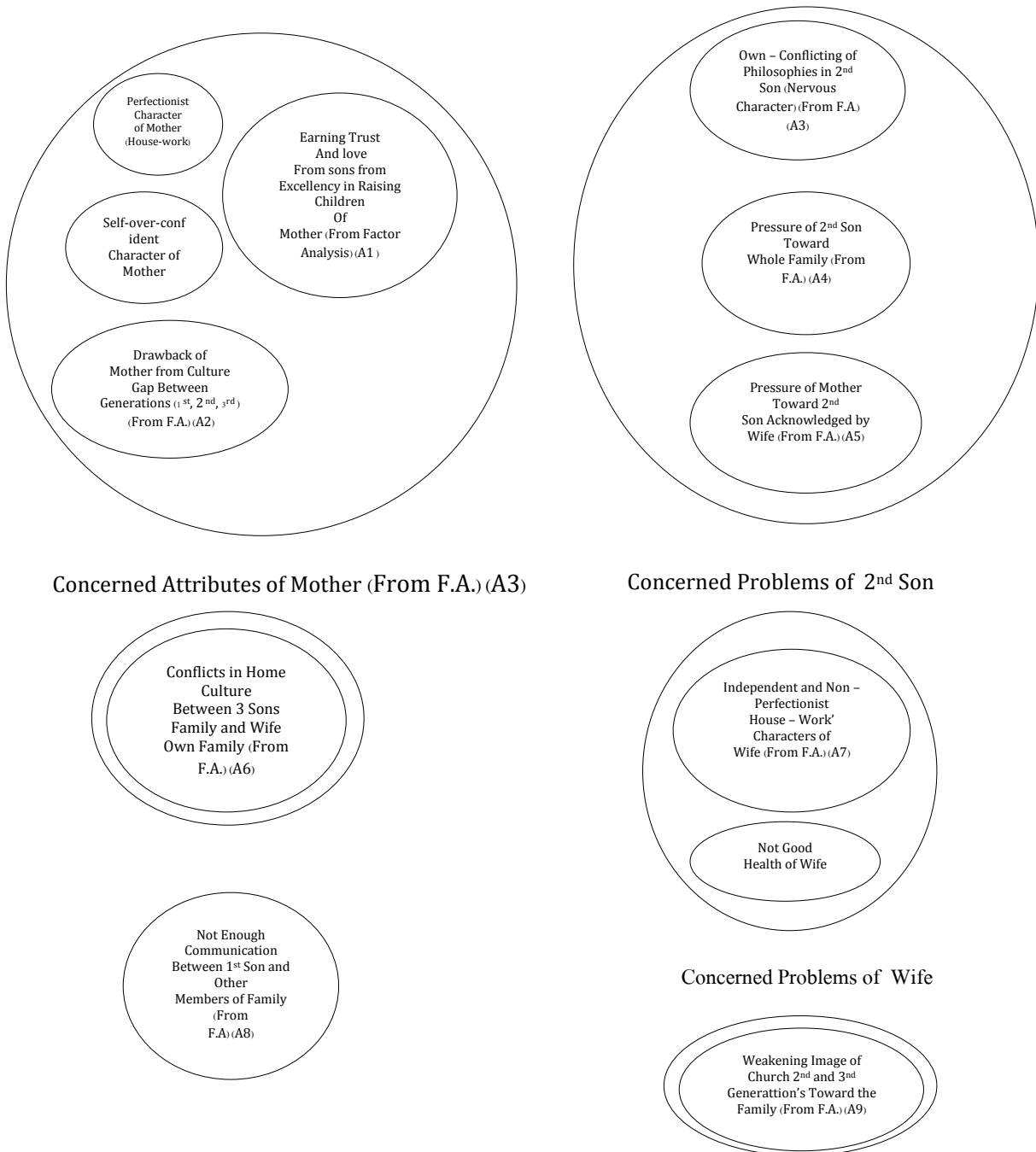
Note 2: เป็นที่น่าสังเกตว่าแผนภาพนี้อาจใช้วิเคราะห์ในระดับหน่วยของกลุ่มบุคคลได้

ภาพที่ 2 พฤติกรรมการปรับตัว (Adaptive Behaviors) ซึ่งเป็นตัวตนของแม่ที่คนไข้ผู้วิจัยสังเกตได้

ภาพที่ 3 พฤติกรรมการปรับตัว (Adaptive Behaviors) ซึ่งเป็นตัวตนของภรรยาที่คนไข้ผู้วิจัยสังเกตได้

ภาพที่ 4 ผลจากการจัดกลุ่มปัญหา (100 คลิป) ของครอบครัวกรณีศึกษาและจากการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis)

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ RAM ด้านพฤติกรรม ที่สังเกตได้เป็นดังแผนภาพที่ 2 และ 3 โดยแสดงพฤติกรรมการปรับตัวของแม่และภรรยาที่สังเกตเห็นได้ “เส้น” ที่เห็นแสดงถึง “ความเกี่ยวเนื่อง” กันและกันของจุดต่อ (Node) ซึ่งเป็นพฤติกรรมการปรับตัว (Adaptive Behaviors) หมายเลขที่กำหนดไว้ ในเส้นที่เชื่อมต่อ จุดต่อ ทั้งสองคือ หมายเลขที่แสดงหมวดหมู่ (ประเภท) (ทั้งหมดมี 8 หมวดหมู่) ของความเกี่ยวเนื่องระหว่าง จุดต่อ ทั้ง 2 ตามที่กำลังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป สำหรับเครื่องหมาย - หมายถึง ความเกี่ยวเนื่องมีลักษณะเป็น ปฏิปักษ์กัน ระหว่าง พฤติกรรมการปรับตัวใน จุดต่อ ทั้งสองที่เชื่อมต่อกันโดย “เส้น” (ให้รายละเอียดอีกครั้งในต่อไป)

2. ทฤษฎีการสร้างสมดุล ของ Heider (Akira Notsu, 2009)

ทฤษฎีนี้เป็นการสร้างสมดุลของ “การสังเกตและรับรู้” (Perceptual Balance) ในเชิงการสื่อสาร ซึ่งวิเคราะห์ได้จาก “เนื้อหา” ของ ข่าวสาร และความเกี่ยวเนื่อง (interrelationship) ระหว่าง ข้อความ (Messages) เหล่านี้ เพราะมนุษย์จะสังเกตเกี่ยวเนื่องนี้ โดยอัตโนมัติ

Heider วิเคราะห์ คำต่างๆ (Words) ที่สำคัญ สถานการณ์ (Situation) ของบุคคล (“Word Analysis”) เช่นเดียวกับวิเคราะห์สถานการณ์ (“Situation Analysis”) ในการสร้างสมดุลที่เป็นไปโดยอัตโนมัติ ซึ่งจิตวิทยาในการทำงานนี้ ใช้ชื่อว่า “Naïve Psychology”

Heider ได้ผลสรุปในการสร้างคำที่แสดงหมวดหมู่ของความเกี่ยวเนื่อง (Notion of “Relation Types”) ภายใต้อาณัติการต่างๆ นานา ของการสังเกตและรับรู้ (Perceptions) อันได้แก่

(1) ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 หน่วย ที่รู้สึกได้รับความกระทบกระทั่งกัน (Relations of “experiencing or being affected”) เป็นที่น่าสังเกตว่าหน่วยอาจเป็นบุคคล หรือปรากฏการณ์ หรือผลการกระทำบางอย่าง หรือรู้สึกได้รับความกระทบกระทั่งกัน

(2) ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 หน่วย แห่งการ “ก่อให้เกิด” (Relations of “causing”)

(3) ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 หน่วย แห่งการที่หน่วยที่ 1 “สามารถกระทำ” อีกหน่วยหนึ่งได้ (Relations of “can (being able to)”)

(4) ความสัมพันธ์ระหว่างที่หน่วยบุคคล 1 “พยายาม” ทำบางสิ่ง ซึ่งเป็นอีกหน่วย 1 (Relations of “trying”)

(5) ความสัมพันธ์ระหว่างที่หน่วยบุคคล 1 “มีความต้องการ” บางสิ่งเป็นอีกหน่วย 1 (Relations of “wanting”)

(6) ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยที่ 1 “สังกัด” ในอีกหน่วย 1 (Relations of “belonging”)

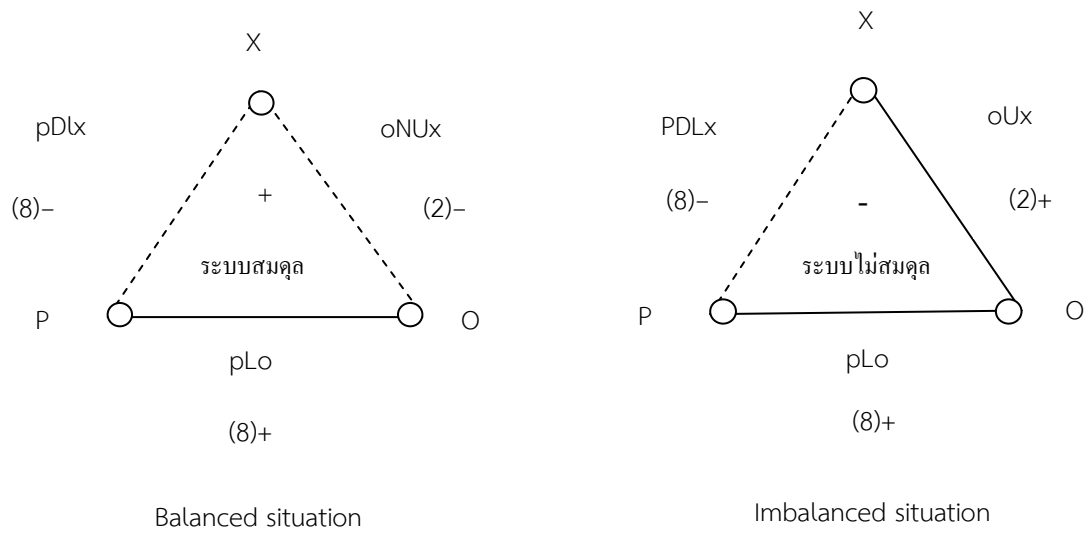
(7) ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยที่ 1 “สมควร” กระทำบางสิ่ง ซึ่งเป็นอีกหน่วย 1 (Relations of “ought and may”)

(8) ความสัมพันธ์เชิงอารมณ์ระหว่างกันและกันของ 2 หน่วย (“Sentiment” relations)

หมวดหมู่ของ “ความเกี่ยวเนื่อง” ต่างๆ นานา ของ (1) - (7) ยกเว้น (8) เรียกว่าความเกี่ยวเนื่องแบบ Unit Formation (จะอธิบายต่อไป) ซึ่งความเกี่ยวเนื่องต่างๆ นานาเหล่านี้ อาจเป็น + หรือ - ซึ่งในที่นี้เขียนได้ว่า (1) +, (1) -, ว่า (2) +, (2) - (8) + และ (8) -

ตัวอย่างของ Unit Formation ของหมายเลข (1) - (7) เช่น (5) หรือความเกี่ยวเนื่องที่เป็น “wanting” (หมายเลข 5) อาจมีกรณีที่เชื่อมต่อกันระหว่าง จุดต่อ (Node) “พฤติกรรม ของแม่ที่เห็นว่าเงินสำคัญ” กับ จุดต่อ “ลูกชาย และสะใภ้มีความประหยัด” ซึ่งทั้งสองจะรวมตัวเป็น หน่วย เดียวกัน เพราะ “wanting” เป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ (แม่) ที่จะมองแบบง่าย ๆ ว่า 2 สิ่งเป็นสิ่งเดียวกัน แต่ในกรณีตรงกันข้ามเช่น มองแล้ว แยกตัว (Split) เป็นสองตามเครื่องหมาย - ก็อาจเป็นไปได้ เช่น “wanting” ที่เป็น - เกิด การแยกตัว ระหว่าง จุดต่อ ทั้ง 2 ที่เชื่อมกันอยู่ (“ไม่ต้องการ”)

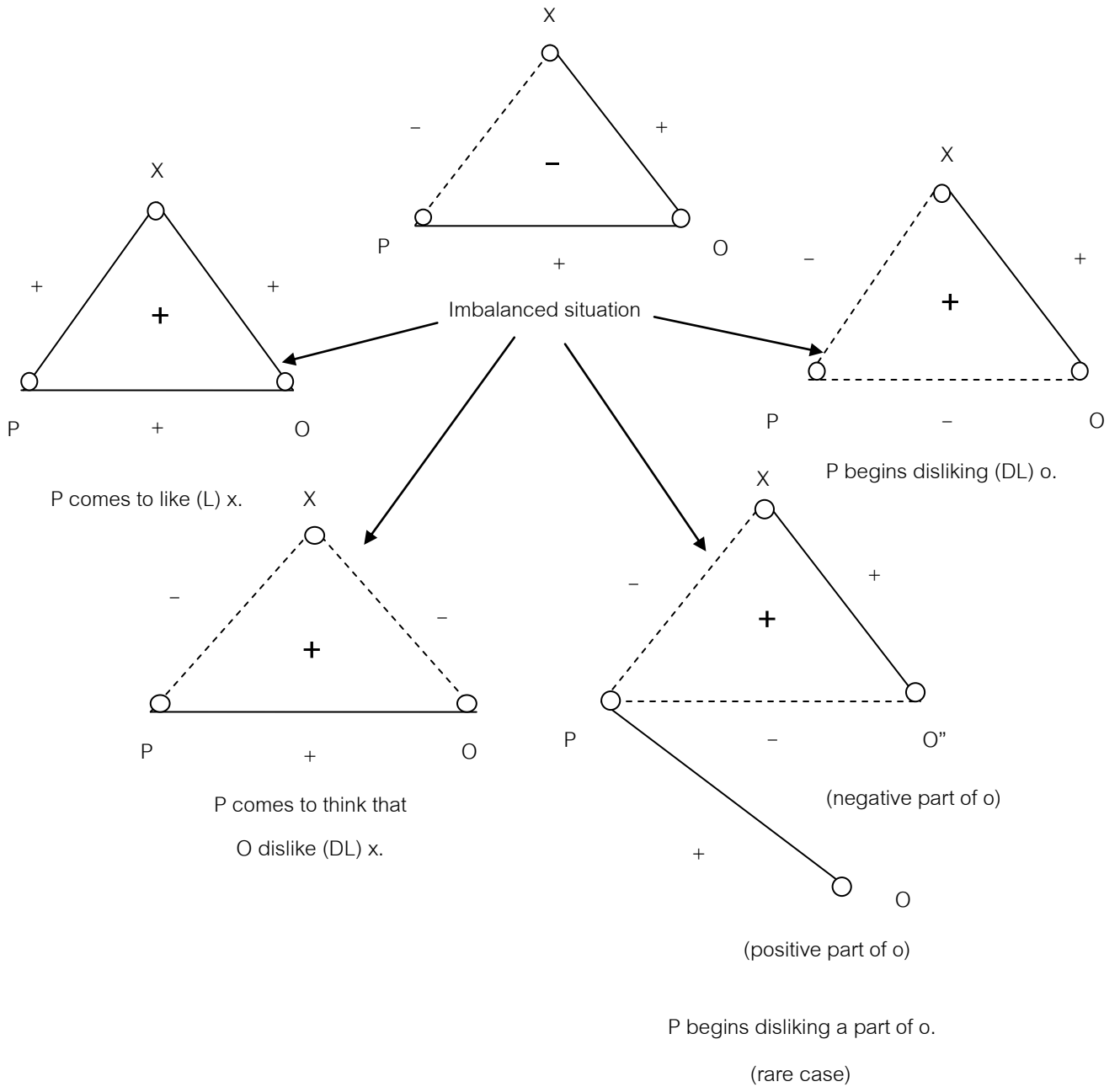
อนึ่ง Heider เน้นความลงรอย (Consistency) ของความเกี่ยวเนื่อง เฉพาะในแง่มุม “สมดุลของการรับรู้ในการคิดความรู้สึกของบุคคลหนึ่ง (“P”) ต่ออีกบุคคลหนึ่ง (“O”) (“The perceptual or cognitive balance” of a person (P) to another person (O)) ในเรื่องหนึ่งๆ (Entity X) (ดูแผนภาพที่ 5 ประกอบ) ตามแผนภาพที่ 5 P และ O เป็นตัวบุคคล X คือ สินค้าชนิดหนึ่งที่ O ผลิตขึ้น pLo (ชอบ - like) คือความเกี่ยวเนื่องแบบ (8) คือ “Sentiment” Relation (ชอบ - like) oUx ของรูปขวา คือความเกี่ยวเนื่องแบบ Unit Formation หมายเลข (2) เนื่องจาก o เป็นผู้ผลิต x pDLx คือ p ไม่ชอบ (Dislike) x เป็นความเกี่ยวเนื่องแบบ (8) คือ “Sentiment” Relation oNUx คือ p เริ่มที่จะคิดว่า o ไม่ชอบ x (Non-unit Formation) ที่น่าสังเกตคือสิ่งเหล่านี้เป็นการคิดคำนึงของเจ้าตัว (p) ทั้งสิ้น

Note: ภาพจากบทความ Notsu (Akira Notsu, 2009)

ภาพที่ 5 สถานการณ์สมดุล หรือไม่สมดุลของการรับรู้

(Heider's perceptually balanced and imbalanced situation)

Note: แผนภาพจากบทความ Notsu (Akira Notsu, 2009)

ภาพที่ 6 การปรับตัวให้เกิดการสมดุลจากระบบ (สามเหลี่ยม) ที่ไม่สมดุลให้เกิดสมดุล
(Restoration of balance from imbalanced situation)

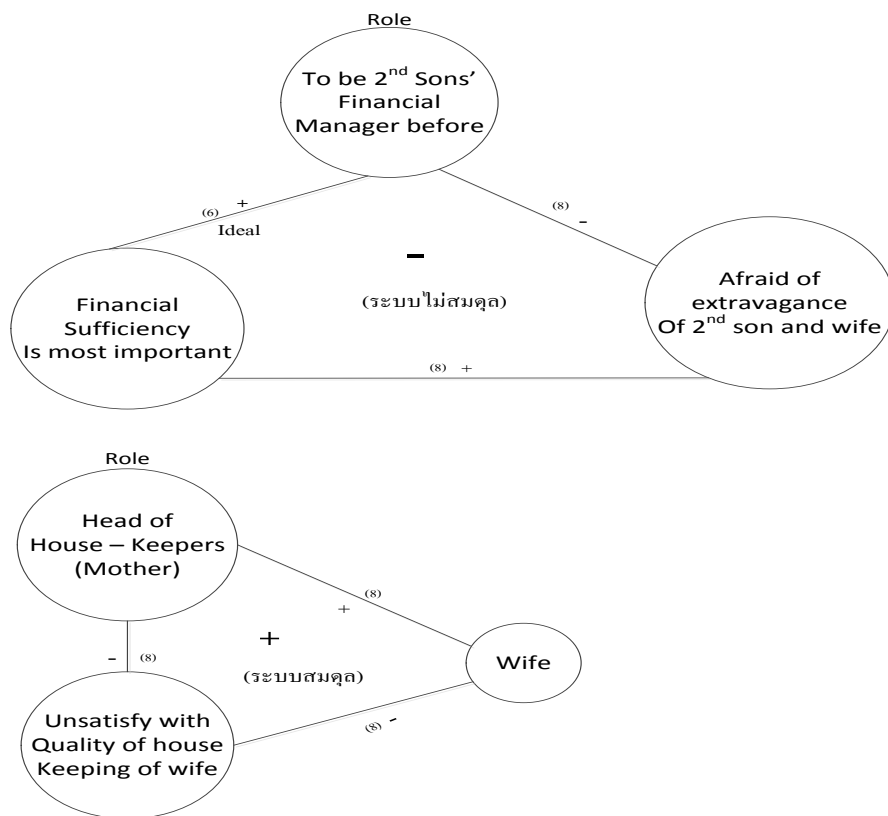
สภาพการณ์เหล่านี้ ดังแสดงในแผนภาพนี้ (แผนภาพที่ 5 และ 6) การสมดุลของระบบสามเหลี่ยมหนึ่งๆ ถูกจำกัด ความว่า ผลคูณของเครื่องหมายของเส้นทั้งสามเหลี่ยมเป็น (+) ในกรณีของแผนภาพที่ 5 (ขวา) จะมีผลคูณ (+) × (+) × (-) = (-) สถานการณ์ทางขวา จึง “ไม่สมดุล” (Imbalanced) สถานการณ์สมดุล (Balance) คือ P มีการรับรู้ว่า “ไม่เครียด” (“Not Stress”) ในขณะที่ความไม่สมดุลของสถานการณ์ ทำให้ P รู้สึกเครียดหรือไม่สบายๆ (Uncomfortable) (ที่ไม่

คำนึงถึงความรู้สึกของ O เนื่องจากว่า สถานการณ์หมายถึงที่คนๆ หนึ่งคำนึงสถานการณ์ในความคิดของนาย P คนเดียว) กรณีแผนภาพที่ 6 การไม่สมดุลเป็นไปตามเครื่องหมาย (-) ของระบบ เช่นกัน

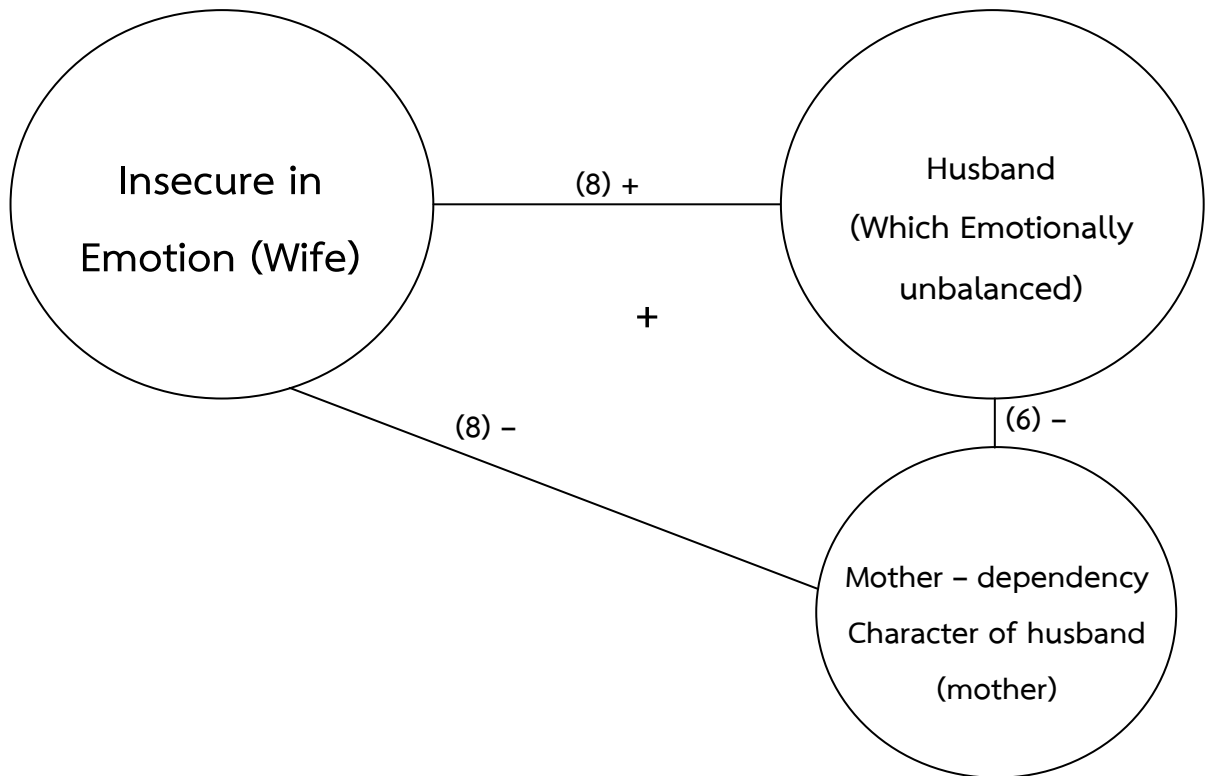
ทฤษฎีการสร้างสมดุลของ Heider (Heider's Theory of perceptual balance) กล่าวว่า สถานการณ์ไม่สมดุล (Imbalanced State) ของคนๆ หนึ่งในเรื่องหนึ่งๆ จะพยายามปรับเข้าสู่สภาวะสมดุลในระบบสามเหลี่ยม แผนภาพที่ 6 แสดงถึงระบบต่างๆ ของความเกี่ยวเนื่อง ระหว่าง P, O, X ที่พยายามจะคืนสู่สมดุลโดยธรรมชาติมนุษย์

นอกจากนี้การสร้างสมดุล (Perceptual Balance) สามารถขยายขอบเขตไม่เฉพาะสามเหลี่ยมแต่ละอันเท่านั้น แต่สามารถประยุกต์ทฤษฎีของ Heider ให้อยู่ในขอบเขตปัญหาสังคมที่เป็นรูปธรรมได้ด้วย โดยแสดงในรูปของ Signed Graph ไม่มีขอบเขตของจำนวนผู้เกี่ยวข้อง และไม่จำเป็นต้องแยกระหว่าง บุคคล และ หรือเรื่องราวของ “เป้าวัตถุที่เกี่ยวข้อง” (“Items”) กล่าวคือไม่อยู่ภายในตัวแบบของ Heider ที่ยกขึ้นข้างต้น (Harary 1961 ; Cartwright and Harary 1956 ; Newcomb 1953 ; Katai and Iwai 1978 a,b)

ในกรณีผลของการสมดุลหรือไม่ ในบางปัญหา (ตัวอย่าง) ของกรณีศึกษาครอบครัวนี้จะยกขึ้นแสดงภาพ ณ ที่นี้ ก่อนแต่เนิ่นๆเพื่อความเข้าใจ กล่าวคือ แผนภาพที่ 7 และ 8 (ก่อนที่จะอธิบายแผนภาพที่ 2,3 และ 4 รวมทั้งแผนภาพที่ 7 และ 8 อีกครั้งในภายหลัง)

ภาพที่ 7 ในบางส่วนของกรรรับู้ ของ แม่ ใน บริบท ของ Heider

ภาพที่ 8 ส่วนของการรับรู้ในบาง Perception ของ ภรรยา (ลูกสะใภ้)

3. กรณีศึกษาครอบครัวนี้

ในครอบครัวคริสเตียนคนไทยเชื้อสายจีนประกอบด้วย แม่ (อายุ 85 ปี) บุตรชาย 3 คน (อายุ 62, 60 และ 59 ปี ตามลำดับ) แต่ละบุตรชายมีครอบครัวของตนเอง คุณแม่อาศัยอยู่กับบุตรชายคนที่ 2 ที่เพิ่งแต่งงานใหม่กับหญิง อายุ 53 ปี ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีน เช่นกัน (ภรรยาเดิมของสามี ได้เสียชีวิตไปแล้ว โดยไม่มีบุตร)

บุตรคนที่ 2 มีปัญหาด้านความเครียดเล็กน้อย ทำหน้าที่เป็นนักวิจัยในมหาวิทยาลัย ทุกวันอาทิตย์บุตรชายคนนี้จะไปคริสตจักรเงินแห่งหนึ่งพร้อมแม่ และภรรยาของเขา

คริสตจักร มีอิทธิพลอย่างมากต่อครอบครัวนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า บุตรคนนี้มีบุคลิกและนิสัย ไม่อิสระเท่าที่ควร (Dependency character)

ลักษณะนิสัยเจ้าระเบียบของแม่ มีผลต่อพฤติกรรมของภรรยาอย่างมาก ปรากฏว่าเกิดความขัดแย้งและความเครียดขึ้นภายในครอบครัวนี้ ซึ่งมีผลกระทบทั้ง 3 คน (แม่, ลูกชาย และลูกสะใภ้)

ผลลัพธ์ก็คือในครอบครัวใหญ่ และที่คริสตจักร ช่วยตัดสินใจให้บุตรชาย และภรรยา ย้ายบ้านไปอยู่ที่ใกล้เคียงโดยบุตรชายมาดูแลแม่ทุกวัน หลังจากเหตุการณ์นี้ผ่านไปได้ ครึ่งปีปรากฏว่า คุณแม่ต้องรับการรักษาที่โรงพยาบาลเป็นระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งบุตรชาย และภรรยา เดินทางไปเยี่ยมทุกวัน และทำพิธีขอโหรากรรมที่นั่น หลังจากนั้นเป็นต้นมา ครอบครัวใหญ่ได้ตัดสินใจ จ้างแม่บ้านคนหนึ่ง 24 ชั่วโมง มาดูแลแม่ที่หายป่วย บุตรชายคนที่ 2 และภรรยา เดินทางไปเยี่ยมแม่ทุกวัน และคืนความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกสะใภ้ได้อย่างมหัศจรรย์ หลังจากที่คริสตจักร และครอบครัวใหญ่ทุกคน อธิษฐานต่อพระเจ้าอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานผลจากการรวบรวมตัวแปรและวิเคราะห์ปัญหาโดยใช้ F.A. โดยคณะผู้วิจัยประเมินระดับความเข้มข้นของปรากฏการณ์และความเข้มข้นของสาเหตุ ปรากฏผลตาม ภาพที่ 4 (ดังแสดงไปแล้ว) ผลจากการใช้ทฤษฎี RAM และทฤษฎี การสร้างสมดุล ผลปรากฏตามภาพ ที่ 2, 3, 7, และ 8 (ดังแสดงไปแล้ว)

อนึ่งภาพที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของ Heider ที่ปรากฏในภาพที่ 7 และ 8 เป็นภาพที่ครุ่นคิดได้จากภาพที่ประยุกต์ RAM ดังแสดงในภาพของแม่ และภรรยา (ภาพที่ 2 และ 3)

4. การอธิบายการวิเคราะห์ผลการประยุกต์ใช้ทฤษฎี RAM และการใช้ทฤษฎีการสร้างสมดุลของ Heider (รวมทั้งการอธิบายภาพ)

การเขียนภาพ RAM จะใช้หลังการวิเคราะห์ 100 คลิป และการผนวกแนวคิด (Concepts) โดยใช้ F.A. ทั้งหมดนี้ เป็นขั้นตอนพยายามพิจารณา Adaptation behaviors ของแม่และภรรยา ซึ่งเป็นการปูหนทางสำหรับการเข้าใจตัวตน (Self) (ซึ่งสังเกตจากพฤติกรรมกรรมการปรับตัวของเขาเหล่านั้น) ของเขาเหล่านั้น (ภาพที่ 2 และ 3) หลังจากนั้นจึง พิจารณาบางประเด็น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ส่วนที่เป็นเครื่องหมาย – ในภาพ 2 และ 3 ดังกล่าว ซึ่งเป็น วงจร(Negative Loop) นำมาประยุกต์ใน โมเดลของ ทฤษฎีการสร้างสมดุล อีกครั้ง ดังที่ตัวอย่างผลที่เกิดขึ้นอยู่ในภาพที่ 7 และ 8

ในรูปบนของภาพที่ 7 แสดงให้เห็น วงจร ที่เป็น – แสดงว่าต้องแก้ไขปัญหานี้จนกระทั่ง วงจร เป็น + สำหรับรูปล่างนั้น ถึงแม้มีปัญหา แต่ วงจร เป็น + แสดงว่าประเด็นนี้ภาวะทางจิตใจของแม่ในขณะนี้ ยัง สมดุล อยู่ (ถึงแม้ไม่พอใจการดูแลบ้านของสามี แต่ก็คิดว่า การดูแลบ้านไม่เก่งจะส่งผลต่อสามี จิตใจของแม่จึง สมดุล)

ในรูปภาพที่ 8 แสดงว่าภาวะจิตใจของภรรยา (สามี) ยัง สมดุล อยู่ได้ (เนื่องจากความรักในตัวสามี มีมาก) ประกอบกับภรรยาคิดว่าสามีเริ่มไม่ฟังฟังต่อแม่ (เครื่องหมาย เป็น -)

อนึ่งภาพ แบบทฤษฎีการสร้างสมดุล สามารถสร้างขึ้นได้ จำนวนมาก (ไม่ต่ำกว่า 10 แผ่นภาพ) แต่ที่ยกขึ้นมา กล่าวเป็นตัวอย่างเพียง 2 แผ่นภาพ ทั้งหมดนี้เป็นตัวอย่างการวิเคราะห์ ผลจากการประยุกต์ใช้ทฤษฎี RAM และการใช้ทฤษฎีการสร้างสมดุลของ Heider โดยยกตัวอย่าง กรณีศึกษาของครอบครัวหนึ่ง

วิธีการสร้างสมดุลคือการปรับเครื่องหมาย โดยใช้ปัจจัยใหม่เข้ามาให้ วงจร มีลักษณะเป็น + สุดท้ายนี้จะอธิบายภาพที่ 2, 3 และ 4

ข้อความย่อยของ ภาพที่ 4 เกือบทั้งหมดได้มาจากการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) (ผลลัพธ์ A1 ถึง A9) โดยคณะผู้วิจัย ซึ่งทราบสถานการณ์ของครอบครัวนี้อย่างลึกซึ้ง ให้คะแนนต่อตัวแปร 34 ตัว ที่ถือว่าเป็นปัญหาที่นำมาสู่ความขัดแย้งระหว่าง แม่ กับ ลูกสะใภ้ โดยคะแนนที่ให้เป็นคะแนนน้ำหนักของความเข้มข้นที่คณะผู้วิจัยให้ต่อสาเหตุของปัญหา 34 ตัว อย่างอัตวิสัย ผลของการวิเคราะห์ปัจจัย ได้ตัวแปรนามธรรม 9 ตัว (กล่าวคือลดตัวแปรจาก 34 ตัว มาเป็น 9 ตัว) เสร็จแล้วจึงนำมาจัดกลุ่มปัญหา (โดยเพิ่มตัวแปรบางตัวที่สำคัญเข้าประกอบด้วย) ดังปรากฏในภาพที่ 4 หลังจากได้ภาพที่ 4 แล้ว เราก็นำผลลัพธ์ (ตัวแปรที่เกิดใหม่จากการลดตัวแปร 34 ตัว ของเดิม) มาพยายามเชื่อมโยงใส่ในพฤติกรรมกรรมการปรับตัวของตัวแม่ และสะใภ้ จะเกิดเป็นภาพที่ 2 และภาพที่ 3 ซึ่งทั้ง 2 ภาพนี้ เป็นการแสดงตัวตน (Self) ของแม่และสะใภ้ตามลำดับ พร้อมทั้ง นำ 100 คลิป มาจัดประเภทโดยใช้ KJ Method ทำการครุ่นคิดคำนึงอย่างอัตวิสัยของคณะผู้วิจัย จนกระทั่งได้ภาพทั้ง 2 เส้นที่แสดง หมายถึงหมวดหมู่ของความเกี่ยวเนื่องภายใต้สถานการณ์ต่างๆ นานาของการสังเกตและรับรู้ (Perceptions) 8 หมวดหมู่ ของแม่ และสะใภ้ จนกระทั่งได้ภาพที่ 2 และ 3 ตามลำดับ ซึ่งแสดงพฤติกรรมกรรมการปรับตัวซึ่งเป็นตัวตน (Self) ของเขาทั้งสอง เช่น Mother's self ในแผนภาพที่ 2 ซึ่งสังเกตได้จากพฤติกรรมกรรมการปรับตัว ได้เป็น 4 ลักษณะ มีรายละเอียดต่างๆ ดังที่ แสดงในภาพ โดยเส้นในระดับ บน จะเป็น เรื่อง “สังกัด” (“belonging” - หมวดหมู่ที่ 6) เช่น เส้นที่เชื่อมระหว่าง จุดต่อ “Self-consistency” ของแม่ (แผนภาพที่ 2) จะมี จุดต่อ “Being generous” สังกัดอยู่ ตัวอย่างหมายเลขหมวดหมู่ที่ 8 ของตัวตน (ซึ่งเป็นพฤติกรรมกรรมการปรับตัว) ของภรรยา ได้แก่ เส้นล่างสุดของแผนภาพที่ 3 จุดต่อ “Being tired” จะเป็นความเกี่ยวเนื่องทางอารมณ์ (Sentiment) ในแง่ ลบ กับจุดต่อ “Mother's character of perfectionist requirement which fail”

สรุปผลการศึกษาวิจัย

1. ที่เกี่ยวข้องกับ K.J. Method F.A. ทฤษฎี RAM และทฤษฎี การสร้างสมดุล

โดยทั่วไปแล้ว K.J. Method เป็นวิธีที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูลจาก คลิป ข้อมูลให้เป็นระบบ และอาจจะสามารถได้มาซึ่ง Concepts ที่เป็นนามธรรมขึ้นมาอีกระดับ ซึ่ง F.A. จะกระทำเช่นเดียวกันในเชิงสถิติที่มีตัวเลขที่ชัดเจน ในกรณีศึกษานี้ได้ค้นพบว่าหลักการให้คะแนนน้ำหนักในเชิงอัตวิสัย (Subjective) ไม่ได้ ตัวอย่าง เช่น การให้คะแนนน้ำหนักของความฉุนเฉียว ซึ่งในที่สุดต้องเป็นการประเมินโดยบุคคลในครอบครัวในเชิงอัตวิสัยดังกล่าว

การใช้ K.J. Method., F.A. ทฤษฎี RAM และทฤษฎีการสร้างสมดุล ดูเหมือนเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันได้

RAM ดูเหมือน Adaptation Behavior เหล่านี้ เป็นไปตามธรรมชาติของการก่อให้เกิดสมดุล (integrity) ภายในตัวผู้คนแต่ละคน เช่น แม่ หรือภรรยา เนื่องจากใช้วิธีพิจารณาแต่ละบุคคล ซึ่งถ้าเป็นการนำ RAM ในกรณีกลุ่มจะต้องเริ่มจาก Self ของกลุ่ม ก่อนหรือไม่ เป็นประเด็นที่จะต้องศึกษาวิจัยต่อไป อนึ่งในกรณีความเป็นจริง Adaptation Behaviors อาจสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ในแต่ละช่วง แต่อาจมีความเฉื่อย (Inertia) มากกว่า พฤติกรรมตามปกติ

2. ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ Transcendental Psychology

เนื่องด้วยแม่และสามี รวมทั้งพี่ชาย น้องชายเป็นคริสเตียน ที่มีความเชื่อในพระเจ้า จึงมีการอธิษฐานทั้งส่วนตัว รวมถึงอธิษฐานเผื่อจากเพื่อนๆ ในคริสตจักร ดังนั้นคณะผู้วิจัยคาดว่า transcendental Factors น่าจะเกี่ยวเนื่องกับ Self – Concept Mode ของการวางตำแหน่งให้ Self ให้สัมพันธ์กับพระเจ้า (คณะผู้วิจัย จะละลายประเด็นของข้อโต้แย้งทางศาสนา เช่น พระเจ้ามีจริงหรือไม่) เราทราบแต่ผลลัพธ์ว่า เครื่องหมาย – บางตัวใน Mother’s self และ Wife’s self ในแผนภาพที่ 2 และ 3 กลายเป็น + จึงทำให้ loop มีสมดุลขึ้น ซึ่งสิ่งนี้เราทราบแต่ผล แต่ไม่ทราบว่ามาจากสาเหตุใด ซึ่งเราทราบแต่ว่าส่วนลึกของจิตใจ (บางคนเรียกว่า จิตวิญญาณ) อาจจะน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งตัวอย่างกรณีศึกษานี้ยังก้าวไปไม่ถึง

ข้อจำกัดหนึ่งของการวิจัย

อนึ่ง คณะผู้วิจัยยอมรับข้อจำกัดของการวิจัยครั้งนี้ในแง่มุมมองระดับความลึกและความครบถ้วนของตัวแปรต่างๆ ของกรณีศึกษาที่แสดงไว้ แต่คณะผู้วิจัยใคร่จะเสนอ “วิธีวิทยา” มากกว่าในแง่เนื้อหาหรือประจักษ์ของตัวอย่าง (กรณีศึกษา) จึงคิดว่า น่าจะนำเสนอในแง่กรณีศึกษาอื่นๆ ที่มีความสำคัญกว่านี้ในอนาคตต่อไป เนื่องจากสามารถเข้าใจวิธีวิทยาขึ้นบ้างแล้ว จากการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- Akira Notsu, Hidetomo Ichihashi, Katsuhiro Honda, Osamu Katai. (2009). *Visualization of balancing Systems based on naive psychological approaches*, AI & Soc.
- Callista Roy. (N.P.). *Roy Adaptation Model*, National Association of Long Term Care Administrator Boards, Jones & Bartlett, LLC.
- Christian S.Crandall, Paul J.Silvia, Ahogni Nicolas N’Gbala, JO-Ann Tsang, Karen Dawson Crandall, C.S., Silvia,P.J., N’Gbala, A.,Tsang, I., & Dawson, K.. (2007). Balance theory, unit relations, and attribution: The underlying integrity of Heiderion Theory, *Review of General Psychology*.11, 12-30.